

ی برای «روزنامه دریایی سرآمد»

نه بود، جایی که شد

بوسیله پزشکان خود، پرداخت پول به برخی از افراد به کمک در پرداخت مالیات، استخدام برخی از افراد فقیر روستا به عنوان خدمتکار و مسئول انبار زغال سنگ. آنها حتی در روزهای پایانی حضور خود اقدام به برگزاری مسابقات ورزشی نیز می کنند. البته برخی از ظلم و ستم ماموران بسیار دلگیر بودند. در واقع انگلیسی ها با این اقدامات زیرکانه قصد داشتند که دل مردم محلی را بدست بپورند و آرام آرام مالکیت این قسمت از جزیره را بدست بگیرند. دیری نپایید آنها پرچم کشور خود را در این قسمت از خاک ایران برافراشته نگه داشتند. آنها پس از اقدامات شجاعانه فرماندهان نیروی دریایی ایران مجبور به رهاکردن پایگاه خود در این قسمت از جزیره قشم شدند. آنها قبل از رفتن برخی از اهالی کم بضاعت را باخود به بحرین می برند. ولی آنها پس از سرگردانی به زادگاه خود بر می گردند.

ناگفته نماند در زمان حضور انگلیسی ها و تقسیم روستا به دو بخش انگلیسی و ایرانی نزد نویسندگان و دستگاه سیاسی ایرانی بی توجه نماند. در کتاب «گزیده مقالات و اخبار و روزنامه های مهم درباره خلیج فارس ۱۲۵۳-۱۳۲۰ ه.ش» گزارش های زیادی در روزنامه حیل المتقین مبنی بر اعتراض نویسندگان و فعالان سیاسی ایرانی نسبت به حضور انگلیسی ها در باسیدو و به دنبال آن تقسیم این روستا گزارشات اعتراضی نوشته شد. در این گزارشات مخالفت شدید با حضور انگلیسی ها واخلال در مدیریت گمرک ایران و در نهایت ظلم وستم به مردم جزیره دیده می شود.

در پژوهش های مرحوم اقتداری و محمد حسن قاجار و همچنین گزارش کامل مامور نظمیة بندرعباس به تعامل انگلیسی ها با اهالی روستای باسیدو برای جلب نظر آنها اشاره شده است. برای روشن شدن این موضوع مصاحبه زیادی با قدیمی های روستا انجام دادم. در آغاز رفتار غیر خصمانه انگلیسی ها در باسیدو با توجه به حضور استعماری آنها در خلیج فارس موضوعی غریب برایم بود. بعد از سابقه اشغال جزیره قشم و سایر جزایر بوسیله بر تعالی ها و رفتار ظالمانه آنها به اهالی، داشتن چنین رفتاری از انگلیسی ها موضوعی پرسش برانگیز بود. وقتی گفتگو با قدیمی های روستا را ادامه دادم در مصاحبه ها متوجه رفتار غیر خصمانه انگلیسی ها با اهالی شدم. همه آنها تکرار می کردند که فرنگیون (فرنگی ها منظور انگلیسی ها به گوش محلی) آدم های بی آزاری بودند. وقتی موضوع را بیشتر بررسی کردم در این مصاحبه ها دستگیرم شد انگلیسی ها

سال های حضورشان به یک میزان نبوده است. دنیس رایت سفیر پیشین انگلیس در کتایش باعنوان «نقش انگلیس در ایران» اشاره می کند که جی بی فریزر در سال ۱۸۲۱م وفتیکه باسیدو را بازدید می کند متوجه وضعیت اسف بار سربازان هندی و انگلیسی به دلیل بیماری می شود. حدود سیصد سرباز هندی و تعداد انگشت شماری انگلیسی در آنجا مشغول به خدمت بودند. ایشان با وضعیت بیماری نظامیان دلیلی برای حضور کامل نیروی های انگلیسی نمی بیند. سرانجام دو سال بعد یک انبار تدارکات نیروی دریایی انگلیس در روستا ساخته می شود. به طور کلی انگلیسی ها برای مدت زمانی به دلیل بدی آب و هوا و شیوع بیماری های مختلف باسیدو را ترک می کنند ولی سربازان هندی خود را نگه می دارند.

بر طبق عکس هایی که در موزه بریتیش نگهداری می شود آنها با پیاده کردن نیرو بوسیله کشتی های جنگی، باسایدو را به تصرف در می آوردند. حتی در کنار روستا برای تمرین نظامی میدان مشق تیر ایجاد می کنند. انگلیسی ها پس از مدتی نیز از حضور ماموران مالیاتی ایران جلوگیری می کنند و به طور کامل این روستا را اشغال می کنند. آنها به خوبی می دانستند اشغال این روستا در کنار سایر جزایر یعنی تسلط کامل به آبراهه هرمز و خلیج فارس. بدین ترتیب آنها وسعتی حدود پنج هزار ذرع از اراضی باسیدو را اشغال کردند. پس از آن باسیدو به نوعی به دو قسمت «باسیدوی ایران» و «باسیدوی انگلیسی ها» تقسیم می شود. سدیدالسلطنه در توصیف خود از باسیدوی ایران می گوید که ساحل گلی آن یکی از توقف گاه های کشتی های اهالی جزیره است و تقریباً صد خانوار جمعیت دارد و نخلستان آن نیز دو هزار اصله می باشد. محصول کشاورزی آنها خرما و جو است.

در واقع با توصیف سدیدالسلطنه مرز بین باسیدوی ایرانی و انگلیسی یک ناؤخ که بوسیله شیخ عبدالرحیم خان بهادر نیز مورد تایید قرار گرفته شد. براساس اسناد وزارت امور خارجه ایران، در قسمت شرقی باسیدوی انگلیس (حدود دو کیلومتری از بندرگاه روستا)، باسیدوی ایران قرار داشت که در آن شصت خانوار از اتباع ایرانی در آن ساکن بودند. به این قسمت باسیدوی ایران یا باسیدوی گمرک می گفتند. ناگفته نماند در آن زمان حضور انگلیسی ها و تقسیم روستا به دو بخش انگلیسی و ایرانی نزد نویسندگان و دستگاه سیاسی ایرانی بی توجه نماند. در کتاب «گزیده مقالات و اخبار

زیرکانه چندین اقدام برای جلب رضایت اهالی روستا انجام دادند؛ نخست استخدام بعضی از افراد فقیر روستا برای کارهای روزمره خود از جمله شستن رخت و لباس و دیگر کارهای خدماتی بود. البته برخی از اهالی از نمایندگان انگلیسی ها در باسیدو خاطرات تلخی به یاد می آوردند.

حماسه نیروی دریایی ایران و خروج انگلیسی ها

در کل روشن است که انگلیسی ها از قدرت گرفتن نیروی دریایی ایران در خلیج فارس هراس داشتند، چون نگران پایگاه خود در باسیدو، جزیره هنگام و دیگر بخش های خلیج فارس بودند. همچنین نگرانی آنها نسبت به سایر جزایر ایرانی (تمب کوچک، بزرگ، بوموسی)، بحرین در کنار خط تلگرافی آنها که خلیج فارس را به اروپا و هند متصل می کرد.
به ایندُر فرمانده نیروی دریایی ایران در آن زمان پیش از آغاز گشت زنی های دریایی با ناوهای جنگی خریداری شده مکاتباتی به ارکان حزب کل قشون و به دنبال آن وزارت امور خارجه نسبت به پایین کشیدن پرچم انگلیس در این مناطق انجام داد، ولی در نهایت بی نتیجه ماند. در آن زمان دربارد بایدنر فرمانده نیروی دریایی ایران در زمان رضاشاه، گشت زنی های خود را در بنادر و جزایر خلیج فارس شروع می کند. البته همانطور که اشاره شد بایدنر که شخصی میهن پرست بود و پیش

ویژه

حماسه باسیدو

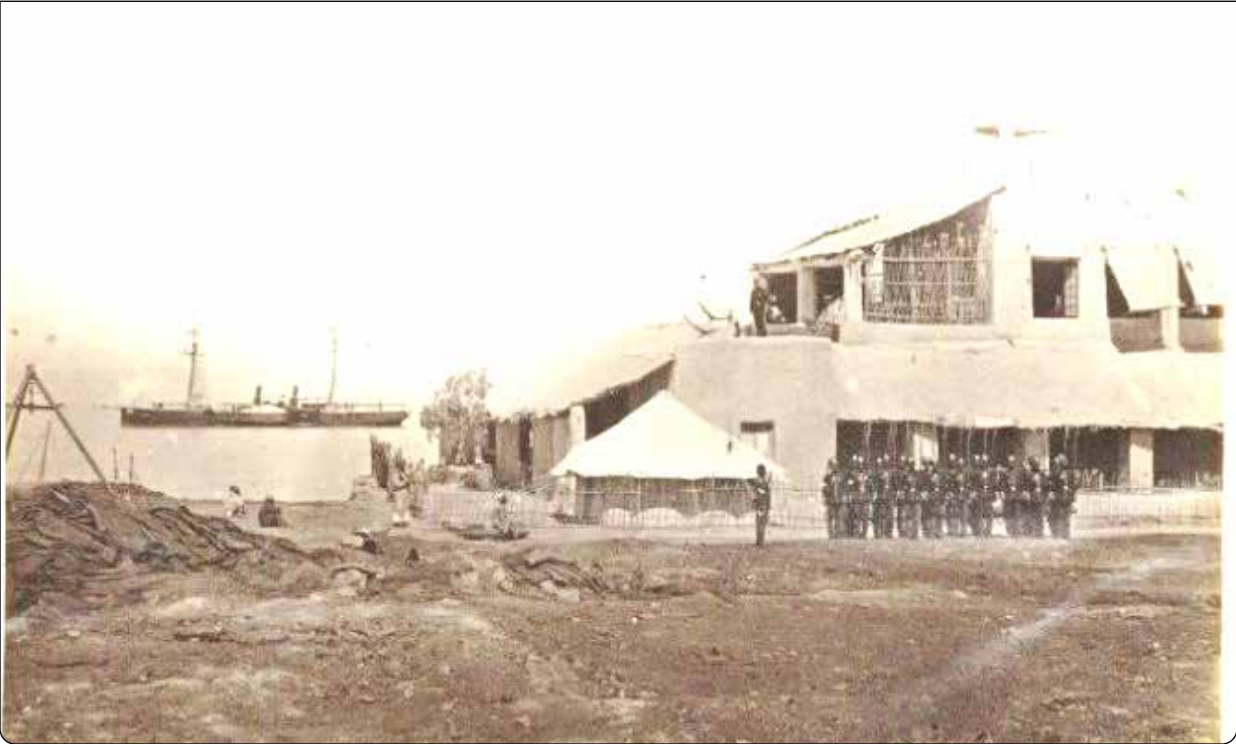
پوچم بلاست

چهارشنبه-۲۸ آذر ۱۴۰۳-سال هشتم-شماره ۲۰۹۳

۵

تاریخ

روستا نشستم. در کنار قدیمی های روستا این رویداد و حماسه تاریخی بسیار مهم را آرام آرام از زبان آنها شنیدم.

سرانجام انگلیسی ها بعد از سه سالها در روز دهم و یازدهم آذرماه ۱۳۱۲ خورشیدی، رییس گمرک روستای باسیدو؛ آخرین روستای غرب جزیره پهناور قشم تلگرافی رامینی بر خروج کامل نیروهای انگلیسی از آنجا را اعلام می کند. انگلیسی ها با استناد به گزارشات مکتوب حدود یکصد سال در جزیره قشم حضور داشتند. پایگاه آنها در غربی ترین بخش جزیره و در این روستا قرار داشت. به همین دلیل از روستای باسیدو که برای چندین دهه نام آن بر کل جزیره ماندگار مانده بود، به عنوان دروازه غربی جزیره نیز یاد می شد. در نهایت انگلیسی ها به واسطه رشادت های نیروی دریایی ایران و همکاری اهالی باسیدو، آنها برای همیشه این جزیره را ترک می کنند. یادآور شوم عنوان کتاب بر اساس سال خروج انگلیسی ها از باسیدو(۱۳۱۲ خورشیدی) انتخاب شد.

نکته ای در مورد وسعت زیاد باسیدو در گذشته شنیدم آنکه می گفتند داخل دریا خانه بود. کنار ساحل خانه زیاد بود بعد دریا جلو آمد زیر آب رفتند. وقتی در ساحل روستا قدم زدم متوجه پراکندگی سفال شدم. فکر کنم نکته ای رهگشا برای انجام کاوش های باستان شناسی در این قسمت از جزیره است.

موضوعی دیگری که در مصاحبه های مردم شناسی برایم جالب بود حضور بردگان آفریقایی که به آنها کنیزکون می گفتند. این سپاهان به عنوان نیروی کارگر در اسکله انگلیسی ها و برخی در محله بازار کار می کردند. در کل با مطالعه و شناخت حماسه پایین کشیدن پرچم انگلیسی ها می توان به تلاش و مقاومت نیروی دریایی و مردم محلی پی برد. بی شک باسیدو آغازگر در فعالیت های آزادی بخشی ساکنان بنادر و جزایر خلیج فارس بود. اعراب راس الخیمه پس از شنیدن این رویداد در ایران، اقدام به آتش زدن پرچم انگلیسی می کنند. نکته ای که بایستی بر آن تاکید داشت نقش مردم محلی باسیدو در این رویداد است. آنها در مقابل ماموران انگلیسی که خواستار برافراشتن پرچم کشورشان بودند مقاومت کردند. انگلیسی ها از انجام هر اقدام اختلاف افکنی پس از پایین کشیدن پرچمشان از باسیدو ابایی نداشتند؛ بازداشت غیرقانونی مدیر گمرک ایران، شایعه پراکنی مبنی بر معدرت خواهی دولت ایران، نمایش قدرت نظامی در خلیج فارس و تحریک اعراب حاشیه جنوبی خلیج فارس. آنها حتی اهالی باسیدو را برای ترک زادگاهشان تحریک کردند. به نظر انگلیسی ها کینه خود را در نابودی نیروی دریایی ایران، غرق کردن ناوهای جنگی و به شهادت رساندن دریا سالار بایدنر و به اسارت کشیدن برخی از افسران نیروی دریایی نشان دادند.

در مصاحبه های مردم شناسی چند سال اخیر، فهرستی از افراد قدیمی روستای باسیدو بوسیله آقایان عبدالکریم صالحی، حاج حسین قوبلد، سلیمان قوبلد دهیاران و رییس شورای روستا و مسعود نژاد، باسیدو کارشناس ارشد گردشگری تنظیم شد که جادارد از ایشان به خاطر تمام همکاری ها تشکر دارم. بدون شک این گزارش مدیون صبر و حوصله تمام گنجینه های انسانی باسیدو می باشد که با وجود بیماری و کهنلت سن، بخش مهمی از تجربیات زندگی خویش را در اختیار نگارنده قرار دادند؛ مرحوم عایشه(آمنه) نژاد باسیدو (همسر مرحوم حاج علی یوسف)، عایشه شرف و مرحوم حاج صالح صالحی کذخدای قدیمی روستا و همچنین مرحوم احمد مَطر، حسن نژاد باسیدو و غلام ملاحی (غلام مراد)، حاج احمد قوبلد، حسن آزاد باسیدو و محمد قوبلد معروف به ملا ماندگار و عایشه نژاد باسیدو فرزند مرحوم علی و همسر مرحوم خُماس).

به دلیل اهمیت ملی اقدام شهید بایدنر در خروج انگلیسی از باسیدو و در واقع کل جزیره قشم، هنگام بایستی این رویداد حماسی به صورت یک جشنواره فرهنگی و دعوت از پژوهشگران واکاوی شُود. خوشبختانه در گفتگو با مسئولان روستا و تعدادی از جوانان باسیدو اشتیاق آنها برای انجام برنامه های فرهنگی وجود دارد. در این راستا به دنبال ساماندهی آثار تاریخی باسیدو، در دهم اردیبهشت ۱۴۰۲ (روز ملی خلیج فارس) یکی از بزرگترین پرچم های کشور در کنار محل قبلی پرچم انگلیسی ها از سوی مدیریت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و معاونت عمرانی و مدیریت پشتیبانی سازمان منطقه آزاد قشم با همکاری دهیار و شورا و اهالی روستا نصب کردیم. البته این اولین برنامه برای پاسداشت این حماسه تاریخی است و اجرای برنامه در سالروز آزاد سازی جزیره قشم در دستور کار مدیریت میراث فرهنگی سازمان قرار گرفته شد.

سواحل روستای باسیدو بسیار زیبا هستند و با برخی اقدامات ساماندهی مطابق با چشم انداز منظری به همراه آموزش می توان باعث جذب گردشگر در این قسمت از جزیره شد. با ایجاد زیر ساخت های گردشگری در باسیدو باعث ایجاد توازن بیشتر در قسمت غرب و شرق جزیره خواهد شد. نقش باسیدو در چرخه گردشگری بایستی مشخص تر شود. حمل و نقل عمومی یکی از چالش های مهم اهالی باسیدو و دیگر روستاهای جزیره به شمار می رود. تأسیسات درمانی و توسعه راه های ارتباطی باعث رونق گردشگری در این روستا خواهد شد. رونت و ایجاد اقامتگاه های محلی و خانه صنایع دستی در کنار ساماندهی آثار تاریخی گام های اساسی در توسعه گردشگری این روستا در غرب جزیره است.

از دستور پیاده کردن نیروی دریایی در باسیدو، تلاش های فراوانی در مورد جلوگیری از حضور انگلیسی ها در خلیج فارس انجام داد. بایدنر در مرداد ۱۳۱۲ خورشیدی دو سال بعد از تأسیس نیروی دریایی کشتی ایرانی به نام «ناو پلنگ» از سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس سرکشی را آغاز می کند. فرمانده ناو پلنگ شخصی به نام سروان فرونی بوده است. وقتی ناو پلنگ به ساحل روستای باسیدو می آید، سربازان هندی نخست فکر می کنند کشتی انگلیسی است. هندی ها با دیدن پرچم ایران بر روی ناو جنگی می ترسند و پایگاه خود را ترک و به بیابان های اطراف روستا فرار می کنند.

جزییات این رویداد مهم تاریخی در خاطرات سروان فرونی در جلد دوم کتاب «دریانوردی ایرانیان» به صورت کامل نوشته شده است. سروان فرونی پس از پایین کشیدن پرچم انگلیسی ها به شخصی به نام حسین محمد که بومی باسیدو و مسئول بالا و پایین کشیدن پرچم انگلیسی ها بود دستور می دهد از این به بعد از این کار خودداری کند. پایین کشیدن پرچم کشور انگلیسی ها در باسیدو رویدادی نبود که انگلیسی ها به آن بی تفاوت باشند. این رویداد بزرگ بوسیله نیروی دریایی ایران خشمگینی دولت انگلیس را برانگیخت. چون آنان باسیدو را جز مایملک خود از صد سال پیش می دانستند. آنها به دولت ایران شکایت می کنند و ادعا می کنند نیروی نظامی شما پرچم کشور ما را پاره کرده اند. انگلیسی های خشمگین پس از مدتی دوباره با کشتی جنگی خود به نام «شورهام» به باسیدو می آیند. پرچم ایران را پایین می کشند و دوباره پرچم کشور خودشان را بالا می برند. در مقاله ارزشمند» پیروزی ایران بر انگلیس در نبرد باسیدو که حدود بیست سند در آن مورد بررسی قرار گرفته شده این موضوع شرح داده شده است.

نکته ای که در این رویداد اهمیت دارد آنکه وقتی نیروهای انگلیسی دوباره به باسیدو می آیند و قصد دارند پرچم خود را دوباره برافراشند، مردم محلی خشمگین می شوند. سرانجام به این خاطر انگلیسی ها این شخص را در ناو جنگی خود بازداشت و به بندر عباس منتقل می کنند. حسین محمد تبعه ایرانی به همراه دیگر اهالی روستا در مقابل پایین کشیدن پرچم ایران مقاومت می کند. این موضوع را قدیمی های روستا از پدران خود شنیده اند و آن را تایید می کنند. به طور کلی پیاده شدن نیروی دریایی ایران و پایین کشیدن پرچم انگلیسی خبری نبود که به سادگی در محافل سیاسی آن روزها نادیده گرفته شود. پس از این اقدام نامه پراکنی متعددی بین دولت ایران و انگلیس صورت می گیرد و در بسیاری از روزنامه های ایرانی و انگلیسی در آن زمان خبر این اتفاق می پیچد. انگلیسی ها نیز در نشریات تبلیغات گسترده ای مبنی بر عذرخواهی دولت ایران منتشر می کنند. حتی آنها پس از این واقعه برای نشان دادن قدر نشان در خلیج فارس اقدام به اعزام کشتی های جنگی به خلیج فارس می کنند و چندین هواپیمای جنگی به پرواز در می آورند. سرانجام شکوایه ای تنظیم و به دیوان اداری دادگاه لاهه ارسال می شود. انگلیسی ها که در آن زمان نفوذ و قدرت زیادی در دنیا داشتند هرگز فکر نمی کردند دادگاه لاهه به نفع ایران رای صادر کند. مرحوم محمد علی فروغی (ملقب به ذکاء الملک) به عنوان نماینده ایران در دادگاه حضور پیدا می کند. با آنکه رییس دادگاه یک انگلیسی بود، سرانجام دادگاه به نفع ایران رای می دهد. با این رای دادگاه بطور کامل پرچم انگلیس از باسیدو داشته می شود و بدنبال آن در جزیره هنگام و بوشهر نیز این اتفاق می افتد و انگلیسی ها پس از صد و یک سال برای همیشه این مناطق را ترک می کنند.

بعد از این اتفاقات و رای دادگاه لاهه انگلیسی ها در آذرماه ۱۳۱۲ باسیدو را ترک می کنند. حماسه تاریخی خروج همیشگی انگلیسی ها از باسیدو در تلگراف مدیر گمرک باسیدو شرح داده شده است. این سند مبنی بر خروج انگلیسی ها در دهم و یازدهم آذرماه ۱۳۱۲ این چنین آمده است. البته بعد از خروج انگلیسی ها در تاریخ دهم و یازدهم آذرماه ۱۳۱۲ اش آنها دست از اختلاف افکنی در این منطقه و سایر مناطق در خلیج فارس برنمی دارند. پس از خرویشان چندین بار به باسیدو می آیند. بر اساس اسناد وزارت امور خارجه ایران انگلیسی ها در روز ۶ اپریل ۱۹۳۵ میلادی برابر ۱۶ فروردین ۱۳۱۴ ش با کشتی شورهام به باسیدو برای برچیدن کامل پرچم کشورشان و سایر وسایل باقی مانده می آیند. وقتی به ساحل روستا می رسند مترجم انگلیسی با اهالی باسیدو صحبت می کند و آنها را تحریک به ترک روستا می کند. به اهالی می گویند حالا که باسیدو به ایران برگشته و پس داده شده ممکن است دولت ایران شمارا آزار دهد، پس بیایید وسایل خود را جمع کنید و با ما به بحرین بیایید. وقتی با قدیمی های روستا درباره این موضوع می پرسیدم برایم گفتند که این درست است، وقتی انگلیسی ها با غراب هایشان (کشتی) می خواستند روستا را ترک کنند، برخی از اهالی فقیر روستا به همراه آنها رفتند. آنها برای کسب روزی حلال و کار با آنها رفتند. این نکته را نیز مرحوم اقتداری اشاره کرده که انگلیسی ها پس از ترک همیشگی از باسیدو تعداد ۲۸ نفر از اهالی روستای باسیدو و هنگام را با کشتی خود به نام شورهام باخود به بحرین می برند. اهالی روستا پس از مدتی به دویی می روند و در آنجا سرگردان می شوند و مجدد به زادگاهشان بر می گردند. این موضوع در اسناد وزارت امور خارجه نیز مستند شده است.

بحث و نتیجه گیری:

روستای باسیدو با حضور انگلیسی ها و رویداد ملی خروج آنها پیوند خورده است. در اینجا برای فهمیدن چگونگی ورود انگلیسی ها به این روستای بندری و روایت خروج آنها از جزیره تنها بسنده به اسناد تاریخی و مقالات پژوهشی نشدم. برای درک حضور انگلیسی هایش از ده سال به صورت پراکنده پای صحبت قدیمی های